

Kohtuasi C-139/22

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

25. veebruar 2022

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Rejonowy dla Warszawy – Śródmieścia w Warszawie
(Varssavi kesklinna rajoonikohus, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

18. jaanuar 2022

Hagejad:

AM

PM

Kostja:

mBank S.A.

Põhikohtuasja ese liikmesriigi kohtus

Ebaõiglased lepingutingimused – Lepingu tühisus – Lepingu olulistest omadustest ja riskidest teavitamise kohustus – Rahalise summa väljamaksmise nõue hüpoteeklaenulepingu tühisuse tõttu alusetult tehtud makse tagasimaksmiseks

Eelotsuse küsimuse ese ja õiguslik alus

Liidu õiguse, eelkõige nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ artikli 3 lõike 1, artikli 4 lõike 1, artikli 6, artikli 7 lõigete 1 ja 2, artikli 8 ning tõhususe põhimõtte tõlgendamine; ETLT artikkel 267.

Eelotsuse küsimused

1. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1, artikli 7 lõikeid 1 ja 2, artiklit 8 ning tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et sellise lepingutingimuse, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ebaõiglaseks lepingutingimuseks tunnistamiseks piisab, kui märkida, et kõnealuse lepingutingimuse sisu vastab õigusvastaste lepingutingimuste registrisse kantud tüüplepingu sätte sisule?

2. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus liikmesriigi õigusnormide selline tõlgendamine kohtu poolt, mille kohaselt kaotab ebaõiglane lepingutingimus oma ebaõiglase olemuse, kui tarbija otsustab, et täidab oma lepingust tulenevaid kohustusi teise lepingutingimuse alusel, mis on õiglane?

3. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1 ja artikli 4 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et ettevõtjal on kohustus teavitada lepingu olulistest omadustest ja lepinguga seotud riskidest igat tarbijat, isegi kui kõnealusel tarbijal on selles valdkonnas olemas piisavad teadmised?

4. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1, artiklit 6 [...] ja artikli 7 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kui mitu tarbijat sõlmib ühe ja sama lepingu ühe ettevõtjaga, võib asuda seisukohale, et ühed ja samad lepingutingimused on ühe tarbija suhtes ebaõiglased, teise suhtes aga õiglased, ja kui nii, siis kas selle tulemuseks võib olla, et leping osutub ühe tarbija suhtes tühiseks, teise tarbija suhtes aga jääb kehtima ja seda tarbijat koormavad edasi kõik lepingust tulenevad kohustused?

Viidatud liidu õigusnormid

Euroopa Liidu toimimise leping (ELTL) (ELT C 202, 7.6.2016): artikli 169 lõige 1.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (ELT C 202, 7.6.2016, lk 391–407): artikkel 38.

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288, edaspidi „direktiiv 93/13“): põhjendused 4, 21 ja 24, artikli 3 lõiked 1 ja 2, artikli 4 lõiked 1 ja 2, artikkel 5, artikli 6 lõige 1, artikli 7 lõiked 1 ja 2, artikkel 8.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

2. aprilli 1997. aasta Poola Vabariigi põhiseadus (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej)

Avalik võim kaitseb tarbijaid, kasutajaid ja üürikke nende tervist, privaatsust ja turvalisust ohustavate tegude ning ebaausate turutavade eest. Selle kaitse ulatus on määratletud seaduses (artikkel 76).

23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustik (Kodeks cywilny) (*Dz. U.* nr 16, jrk nr 93, muudetud; edaspidi „tsiviilseadustik“).

Tarbija on füüsiline isik, kes teeb ettevõtjaga juriidilise tehingu, mis ei ole otseselt seotud tema majandus- või kutsetegevusega (artikkel 22¹).

Ettevõtja on füüsiline või juriidiline isik ning artikli 33¹ lõikes 1 nimetatud organisatsiooniüksus, kes tegutseb enda nimel majandus- või kutsetegevusega (artikkel 43¹).

Seadusega vastuolus olev või seadusest kõrvalehoidmise eesmärgil tehtud tehing on tühine, kui asjakohases sättes ei ole sätestatud teisiti, eelkõige kui selles on ette nähtud, et tehingu tühised sätted asendatakse seaduse asjakohaste sätetega (artikli 58 lõige 1).

Sotsiaalse kooseksisteerimise põhimõtetega vastuolus olev õigustoiming on tühine (artikli 58 lõige 2).

Kui tühisus puudutab ainult osa õigustoimingust, jääb toiming ülejäänud osas kehtivaks, kui asjaoludest ei tulene, et ilma tingimusteta, mille tühisus tuvastati, ei oleks õigustoimingut tehtud (artikli 58 lõige 3).

Tarbijalepingu tingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus sotsiaalse kooseksisteerimise põhimõtetega ja kahjustab tõsiselt tarbija huve (õigusvastased lepingutingimused). See ei kehti tingimuste suhtes, mis määratlevad poolte põhikohustusi, eelkõige hinda või tasu, kui need on sõnastatud ühetimõistetavalt (artikli 385¹ lõige 1).

Kui lõike 1 kohane lepingutingimus ei ole tarbijale siduv, on leping ülejäänud osas pooltele siduv (artikli 385¹ lõige 2).

Lepingutingimused, mida ei ole eraldi kokku lepitud, on need, mille sisu ei ole tarbija saanud tegelikult mõjutada. Nii on see eelkõige lepingutingimustega, mis on üle võetud lepingupartneri poolt tarbijale pakutud lepingu tüüpvormist (artikli 385¹ lõige 3).

Seda, kas lepingutingimus on kooskõlas heade tavadega, hinnatakse lepingu sõlmimise hetke seisuga, võttes arvesse lepingu sisu, lepingu sõlmimise asjaolusid ja hinnatavat tingimust sisaldava lepinguga seotud lepinguid (artikkel 385²).

Igaüks, kes on saanud teise isiku arvelt ilma õigusliku aluseta varalist kasu, on kohustatud väljastama mitterahalise hüvitise ja kui see ei ole võimalik, siis tagastama selle hüvitise väärtusele vastava summa (artikkel 405).

Eelmiste artiklite sätteid kohaldatakse eelkõige alusetult täidetud kohustuste suhtes (artikli 410 lõige 1).

Summad loetakse alusetult makstuks, kui isik, kes need maksis, ei olnud üldse kohustatud neid tasuma või ei olnud kohustatud seda tegema isiku ees, kellele ta kohustuse täitis, või kui kohustuse põhjus on ära langenud või kui selle aluseks olev õigustoiming oli tühine ega ole pärast kohustuse täitmist muutunud kehtivaks (artikli 410 lõige 2).

17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustik (Kodeks postępowania cywilnego) (Dz. U. nr 43, jrk nr 296, muudetud), esimene raamat, jaotis VII, jagu IVb, redaktsioonis, mis kehtis kuni 16.4.2016.

Tüüplepingu sätete õigusvastaseks tunnistamise juhtumid kuuluvad Sąd Okręgowy w Warszawie – sąd ochrony konkurencji i konsumentów (Varssavi piirkondlik kohus – konkurentsi- ja tarbijakaitsekohus) jurisdiktsiooni (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 479³⁶).

Kui hagi rahuldatakse, esitab kohus oma kohtuotsuse resolutsioonis õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste sisu ja keelab nende kasutamise (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 479⁴² § 1).

Lõpliku kohtuotsusega kaasnevad õiguslikud tagajärjed kolmandate isikute suhtes alates õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuse kandmisest artikli 479⁴⁵ §-s 2 nimetatud registrisse (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 479⁴³).

Konkurentsi- ja tarbijakaitseameti juht peab lõikes 1 osutatud kohtuotsuste alusel õigusvastaseks tunnistatud tüüplepingute tingimuste registrit (tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 479⁴⁵ § 2).

5. augusti 2015. aasta seadus konkurentsi- ja tarbijakaitseaduse ning teatavate muude seaduste muutmise kohta (Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz niektórych innych ustaw) (Dz. U. jrk nr 1634), mis jõustus 17. aprillil 2016: artikli 2 punkt 2, artikli 8 lõige 1, artikkel 9 ja artikkel 12.

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

7. oktoobril 2009 sõlmisid hagejad-laenusaajad tarbijatena pangaga Šveitsi frangi kursiga indekseeritud ja muutuva intressimääraga hüpoteeklaenu lepingu (§ 9 lõige 1). Selle lepingu alusel andis pank neile laenu 246 500 Poola zlotti. Šveitsi frankides väljendatud summa oli informatiivse iseloomuga ega kujutanud endast panga kohustust. Välisvaluutas väljendatud laenu väärtus võis laenu väljamaksmise päeval olla esitatust erinev. Pealegi nägi leping ette, et laenu põhiosa- ja intressimaksed tasutakse Poola zlottides pärast nende ümberarvestamist Šveitsi frangi müügikursi järgi maksepäeval kehtiva panga kursitabeli alusel (§ 10 lõige 4). Lepingu lahutamatuks osaks oli füüsilistele isikutele hüpoteekkrediitide ja -laenude andmise reeglistik. Laenusaajad kinnitasid, et on kõnealuse dokumendiga tutvunud, ja tunnistasid selle siduvat iseloomu (§ 25 lõige 1). Laenusaajad kinnitasid, et neile on põhjalikult tutvustatud välisvaluuta kursiga indekseeritud Poola zlottides laenu andmise tingimusi, sh laenu tagasimaksmise tingimusi, ja nad aktsepteerivad neid täies ulatuses. Laenusaajad olid teadlikud, et indekseeritud laenuga kaasneb kursirisk ja kursivahe muutumise risk ning et zloti vahetuskursi ebasoodsate kõikumiste tagajärjed välisvaluuta suhtes võivad mõjutada laenu osamaksete suurust ja suurendada laenu teenindamise kulusid (§ 30 lõige 2). Lepingu sõlmimise päeval kehtinud hüpoteekkrediitide ja -laenude andmise reeglistik nägi muu hulgas ette, et indekseeritud krediitide ja laenude väljamaksmiseks, tagasimaksmiseks ja konverteerimiseks kasutatakse panga valuutakursside tabelis avaldatud valuuta ostu- või müügikurssi. Kõnealusel päeval kehtivad valuuta ostu- või müügikursid võivad muutuda. Otsuse kursside muutmise ja selliste muutmiste sageduse kohta teeb pank iseseisvalt. Välisvaluutaga indekseeritud laenu iga intressi- või põhiosa makse määratletakse kõnealusel valuutas, laenumaksete tasumine aga toimub Poola zlottides, pärast ümberarvestamist kõnealuse valuuta müügikursi järgi maksepäeval kehtiva panga kursitabeli alusel. Välisvaluutaga indekseeritud laenu intressi- või põhiosa maksete suurus Poola zlottides muutub iga kuu olenevalt välisvaluuta müügikursist maksepäeval kehtiva panga kursitabeli alusel. Reeglistik defineeris ka kursivahe mõiste.

Laenulepingu esitamise ajal oli hageja töötanud 3,5 aastat kostjaks olevas pangas ning tal oli majanduslane kõrg- ja magistriharidus. Panga töötaja esitles enne laenutaotluse esitamist hagejale Šveitsi frangi ja Poola zloti vahetuskursi ajaloolist graafikut kolme aasta kohta, samuti simulatsiooni, mis näitas laenuvõla ja laenu osamaksete suurust Šveitsi frangi ja Poola zloti vahetuskursi tõusu korral tulevikus. Vaatamata murele Šveitsi frangi ja Poola zloti vahetuskursi tõusu tagajärgede pärast otsustas hageja Šveitsi frangiga seotud laenu kasuks. Teine hageja ei osalenud laenu andmise protseduuris ega kohtumistel pangatöötajatega, vaid ainult allkirjastas laenutaotluse ja lepingu. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitas mõlemale hagejale laenulepingu tühiseks tunnistamise tagajärgi ning hagejad kinnitasid, et mõistavad lepingu tühiseuse tagajärgi ja nõustuvad nendega.

2014. aastal kandis konkurents- ja tarbijakaitseameti direktor õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste riiklikku registrisse järgmised mBank S.A.

kasutatavate tüüplepingute sätted: „Igakuised laenu põhiosa- ja intressimaksed tasutakse Poola zlottides pärast nende ümberarvestamist Šveitsi frangi müügikursi järgi tagasimaksepäeval kell 14.50 kehtiva BRE Bank S.A. kursitabeli alusel“ (otsus nr 5743). Selle kande aluseks oli Sąd Okręgowy w Warszawie – sąd ochrony konkurencji i konsumentów (Varssavi piirkondlik kohus – konkurentsija tarbijakaitsekohus) otsus.

2021. aastal kandis konkurentsija tarbijakaitseameti direktor õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste registrisse järgmised mBank S.A. kasutatavate tüüplepingute sätted: „Kõnealusel päeval kehtivad valuuta ostu- või müügikursid võivad muutuda. Otsuse kursside muutmise ja selliste muutmiste sageduse kohta teeb pank, võttes arvesse lõikes 6 nimetatud tegureid“ (otsus nr 7771); „Valuuta ostu-müügikursside, samuti kursivahe suuruse määratlemisel arvestatakse järgmisi tegureid: 1) vahetuskursside jooksvad noteeringud pankadevahelisel turul, 2) valuutade nõudmine ja pakkumine siseturul, 3) intressimäärade ja inflatsioonimäärade erinevus siseturul, 4) valuutaturu likviidsus, 5) kaubandusbilanss“; „Kõnealusel päeval kehtivad valuuta ostu- või müügikursid võivad muutuda. Otsuse kursside muutmise ja selliste muutmiste sageduse kohta teeb pank, võttes arvesse lõikes 4 nimetatud tegureid“; „Valuuta ostu- või müügikursside, samuti kursivahe suuruse määratlemisel arvestatakse järgmisi tegureid: 1) vahetuskursside jooksvad noteeringud pankadevahelisel turul, 2) valuutade nõudmine ja pakkumine siseturul, 3) intressimäärade ja inflatsioonimäärade erinevus siseturul, 4) valuutaturu likviidsus, 5) kaubandusbilanss“. Nende kannete aluseks oli Sąd Okręgowy w Warszawie – sąd ochrony konkurencji i konsumentów (Varssavi piirkondlik kohus – konkurentsija tarbijakaitsekohus) otsus.

Käesolevas asjas nõuavad hagejad, et kostjalt mõistetakse nende kasuks välja 37 439,70 Poola zlotti koos viivisega hilinemise eest laenu põhiosa ja intressimaksede ekvivalendi hüvitamiseks, mille kostja võttis kokkulepitust suuremas summas. Juhuks, kui kohus tunnistab lepingu tühiseks, taotlesid hagejad, et kostjalt mõistetakse nende kasuks välja 74 768,63 Poola zlotti viivisega hilinemise eest kostja poolt alusetult võetud summade hüvitamiseks ja et leping tunnistatakse tühiseks.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid liikmesriigi kohtus

Kostja väitis kogu menetluse jooksul järjekindlalt, et laenuleping ei ole tühine ega sisalda ebaõiglasid lepingutingimusi.

Eelotsusetaotluse põhjenduse lühikokkuvõte

- 1 Käesolevat asja eristab asjaolu, et see puudutab lepingut, mille kostjaks olev pank sõnastas 2009. aastal, kui muudeti panga kasutatavaid olulisi lepingutingimusi ja sõnastati need võrreldes varem kasutatud tühiseks tunnistatud lepingusätetega täpsemaks. Lisaks iseloomustasid esimest hagejat lepingu sõlmimise päeval

erijooned. Selle kindlakstegemine, kas lepingu ja reeglistiku sätteid, mis koormavad laenusaaajad kursiriskiga ning annavad pangale volituse valuutakursse ja kursivahet vabalt kujundada, sõltub seega küsimusest, kas need „on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsuvad esile olulise tasakaalustamatuse“ direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses.

- 2 Mis puudutab **esimest eelotsuse küsimust**, siis tegemist on küsimusega, kas ainuüksi väitest, et tarbijatega (nagu hagejad) sõlmitud leping sisaldab sätteid, mis vastavad sisu poolest õigusvastaste lepingutingimuste registrisse kantud sätete sisule, piisab selleks, et lugeda säte õigusvastaseks lepingutingimuseks, ilma vajaduseta uurida konkreetse lepingu sõlmimise asjaolusid (laenulepingu § 10 lõige 4 ning hüpoteekkrediitide ja -laenude andmise reeglistiku § 2 lõige 2 on sisu poolest samaväärsed vastavalt numbrite 5743 ning 7771 ja 7772 all õigusvastaste lepingutingimuste registrisse kantud sätete sisuga. Ülaltoodud reeglistiku § 2 lõige 4 on aga sama sisuga kui lepingutingimused, mis on kantud registrisse numbrite 7772 ja 7775 all). Kostjaks olev pank oli kostjaks ka menetlustes, milles tehti lõplikud kohtuotsused, mille alusel kanti kõik ülaltoodud lepingutingimused õigusvastaste lepingutingimuste registrisse. Et ülaltoodud lepingutingimused loeti tüüplepingute osaks, esitleti neid tarbijale varem sõnastatud standardlepingu kujul ja neid ei lepitud eraldi kokku direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses. See puudutab eelkõige selliseid reeglistiku sätteid, mis oma olemuselt on üldise iseloomuga ja mille sisu ei ole seetõttu võimalik eraldi kokku leppida.
- 3 Kuna liikmesriigi õiguses puudub sellele küsimusele lahendus, tuleb probleemi käsitleda Euroopa Liidu õiguse kontekstis. Eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab konkurents- ja tarbijakaitsekohtu otsuste mõju legitiimsuse laiendatud tõhususele (ja nende tulemuseks olevatele kirjetele õigusvastaste lepingutingimuste registris) ning rõhutab, et liikmesriigi kohtud võtavad arvesse Euroopa Kohtu ja Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) seisukohti, aga vaatamata sellele ei tõlgendata laiendatud tõhususe tagajärgi ühtemoodi. Selles kontekstis tsiteerib eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtu otsust kohtuasjas Invitel,¹ milles kohus sedastab, et „hagide, millega nõutakse rikkumise lõpetamist, ennetav ja pärssiv laad ning samuti nende sõltumatus mis tahes konkreetsest ning individuaalsest vaidlusest tingib selle, et sellise hagi võib esitada ka siis, kui tingimusi, mille kasutamise keelamist taotletakse, ei ole konkreetsetes lepingutes kasutatud [...]“. Selle eesmärgi tõhusaks elluviimiseks on nõutav, et tarbijalepingute need tüüptingimused, mis on tunnistatud ebaõiglaseks asjaomase müüja või teenuste osutaja vastu esitatud hagi raames, millega nõutakse rikkumise lõpetamist, ning nagu on kõne all põhikohtuasjas, ei ole siduvad tarbijatele, kes on hagi alusel, millega nõutakse rikkumise lõpetamist, algatatud menetluse pooled, ega ka tarbijatele, kes on sõlminud asjaomase müüja või teenuste osutajaga lepingu, mille suhtes on kohaldatavad need samad tüüptingimused. Põhikohtuasjas näevad liikmesriigi õigusnormid ette, et kui kohus tuvastab tarbijalepingute tüüptingimustes sätestatud ebaõiglase tingimuse tühisuse, siis kehtib see kõigi

¹ Vt Euroopa Kohtu 26. aprilli 2012. aasta otsus Invitel, C-472/10, punktid 37–40 ja 43–44.

tarbijate suhtes, kes on sõlminud lepingu müüja või teenuste osutajaga, kes sellist tingimust kasutab. Põhikohtuasja toimikus esitatud teabest nähtub, et kohtuvaidluse ese on see, et asjaomane teenuste osutaja kasutas paljude tarbijatega sõlmitud lepingutes tüüptingimusi, mis sisaldavad vaidlustatud lepingutingimust. Selles osas tuleb tuvastada [...], et sellised õigusnormid, nagu on kõne all käesolevas punktis, vastavad direktiivi artikli 6 lõikes 1 koostoimes artikli 7 lõigetega 1 ja 2 kehtestatud nõuetele. Sellega, et ebaõiglase tingimuse tühisuse tuvastamine kehtib kõigi tarbijate suhtes, kes on sõlminud tarbijalepingu, mille suhtes kohaldatakse neid samu tüüptingimusi, tagatakse nimelt, et need tarbijad ei ole kõnealuse tingimusega seotud, välistamata samas liikmesriigi õigusnormides ette nähtud muude piisavate ja tõhusate sanktsioonide kohaldamist. [...] Sellest järeldub, et kui sellise hagi raames, millega nõutakse rikkumise lõpetamist ja nagu on kõne all põhikohtuasjas, tuvastatakse, et tarbijalepingu tüüptingimus on ebaõiglane, siis peab liikmesriigi kohus ka tulevikus kohaldama omal algatusel kõiki liikmesriigi õigusnormides ette nähtud tagajärgi, selleks et asjaomane tingimus ei oleks siduv tarbijatele, kes on sõlminud lepingu, mille suhtes on kohaldatavad need samad tüüptingimused. Neid kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi artikli 6 lõiget 1 koostoimes selle direktiivi artikli 7 lõigetega 1 ja 2 tuleb tõlgendada nii, et: nendega ei ole vastuolus, kui sellise ebaõiglase tingimuse tühisuse tuvastamine, mis on osaks tarbijalepingute tüüptingimustest, direktiivi artiklis 7 viidatud hagi raames, millega nõutakse rikkumise lõpetamist ning mille on liikmesriigi õigusnormides määratud organisatsioon esitanud üldistes huvides ning tarbijate nimel müüja või teenuste osutaja vastu, omab vastavalt nendele õigusnormidele mõju kõigi tarbijate suhtes, kes on sõlminud asjaomase müüja või teenuste osutajaga lepingu, mille suhtes on kohaldatavad need samad tüüptingimused, sealhulgas ka nende tarbijate suhtes, kes ei olnud rikkumise lõpetamiseks algatatud menetluse pooled; kui sellise menetluse raames tuvastatakse, et tüüptingimus on ebaõiglane, peab liikmesriigi kohus ka tulevikus kohaldama omal algatusel kõiki liikmesriigi õigusnormides ette nähtud tagajärgi, et asjaomane tingimus ei oleks siduv tarbijatele, kes on sõlminud asjaomase müüja või teenuste osutajaga lepingu, mille suhtes on kohaldatavad need samad tüüptingimused.“

- 4 Seejärel tsiteerib kohus otsust Biuro Podroży Partner,² milles Euroopa Kohus märkis, et „Poola õiguses ette nähtud vahenditega, eelkõige õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste liikmesriigi registri pidamisega soovitakse võimalikult hästi täita tarbijate kaitse kohustust, mis on ette nähtud direktiivides 93/13 ja 2009/22. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kirjeldab seda liikmesriigi registrit nii, et sellega järgitakse kolme eesmärgi, et suurendada ebaõiglaste lepingutingimuste seadmise keelu tõhusust. Kõigepealt tuleb märkida, et nimetatud registriga, mis on avalik ja millega saavad tutvuda kõik tarbijad ja kõik ettevõtjad, pärsitakse õigusvastaseks tunnistatud tingimuste levitamist ja kordamist ettevõtjate poolt, kes ei olnud asjaomasesse registrisse kandmisega päädinud menetluse pool. Peale

² Vt Euroopa Kohtu 21. detsembri 2016. aasta otsus Biuro Podroży Partner, C-119/15, punktid 33–47.

selle aitab register kaasa Poola õiguses kehtestatud tarbijakaitse süsteemi läbipaistvusele ning seetõttu sellest tulenevale õiguskindlusele. Lõpuks tugevdab kõnealune register liikmesriigi kohtusüsteemi toimimist, vältides selliste kohtumenetluste kordumist, milles käsitletakse muude ettevõtjate kasutatavaid analoogilisi tüüptingimusi. Kõnealuse registri osas ei ole esiteks võimalik vaidlustada asjaolu, et selle loomine on liidu õigusega kooskõlas. Nimelt tuleneb direktiivi 93/13 sätetest ning eelkõige selle artiklist 8, et liikmesriigid võivad koostada ebaõiglaseks peetavate lepingutingimuste loetelu. Direktiivi artikli 8a kohaselt (direktiiviga 2011/83 muudetud redaktsioonis, mille sätted on kohaldatavad pärast 13. juunit 2014 sõlmitud lepingutele) peavad liikmesriigid komisjoni loetelu koostamisest teavitama. Neist sätetest tuleneb, et need liikmesriigi ametiasutuste koostatud loetelud või registrid põhimõtteliselt vastavad direktiivi 93/13 tähenduses tarbijakaitse huvile. Teiseks tuleneb direktiivi 93/13 artiklist 8, et mitte üksnes sellise registri loomine, nagu on loodud konkurents- ja tarbijakaitseameti poolt, vaid ka registri haldamine peab vastama kõnealuse direktiiviga ning liidu õigusega üldisemalt ette nähtud nõuetele. Siinkohal olgu täpsustatud, et vastavat registrit tuleb juhtida läbipaistvalt mitte üksnes tarbijate, vaid ka ettevõtjate huvides. Nimetatud nõue tähendab eelkõige, et register peab olema struktureeritud selgesti, olenemata sellest, kui palju tingimusi see sisaldab. Lisaks peavad registris esitatud tingimused vastama aktuaalsuse kriteeriumile, mis tähendab, et registrit ajakohastatakse hoolikalt ning õiguskindluse põhimõtet järgides kõrvaldatakse viivitamatult sellest tingimused, mis sinna enam ei kuulu. Lisaks peab tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtte alusel olema ettevõtjal, kellele määratakse rahaträhv sellise tingimuse kasutamise eest, mis on tunnistatud samaväärseks vastavas registris esineva tingimusega, muu hulgas võimalus esitada sellise karistuse suhtes edasikaebus. Nimetatud edasikaebeõigus peab laienema nii vastava käitumise õigusvastasuse hinnangule kui ka pädeva liikmesriigi ametiasutuse, käesoleval juhul konkurents- ja tarbijakaitseameti määratud rahaträhvi summale. Mis puutub nimetatud hinnangusse, siis nähtub Euroopa Kohtule esitatud toimikust, et Poola õiguse kohaselt põhineb ettevõtjale määratud rahaträhv sellel tuvastatud asjaolul, et tema poolt kasutatud vaidlusalune tingimus on samaväärne teatava tüüplepingu tingimusega, mis on tunnistatud õigusvastaseks ning esineb nimetatud ameti peetavas registris. Siinkohal näeb Poola süsteem ette, et ettevõtjal on õigus samaväärsus teatavas erikohtus, nimelt Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Varssavi piirkondlik kohus – konkurents- ja tarbijakaitsekohus) vaidlustada. Nimetatud erikohtu spetsiifika on lepingu tüüptingimuste kontrollimine ja seetõttu tarbijakaitse valdkonnas kohtupraktika ühtsuse hoidmine. Euroopa Kohtu valduses olevatest materjalidest nähtub, et pädeva kohtu teostatav kontroll ei piirdu analüüsitavate tingimuste ja registris olevate tingimuste pelgalt formaalse võrdlusega. Selle analüüsi käigus peab hoopis hindama vaidlusaluste tingimuste sisu, et teha kindlaks, kas iga konkreetse asja kõiki asjakohaseid asjaolusid arvestades on need tingimused sisuliselt identsed, arvestades eelkõige nende ja registrisse kantud tingimuste mõju. Arvestades eelnimetatud kaalutlusi, mille tõepärasust tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kontrollida, ei ole alust väita, et teatav liikmesriigi kord nagu see, mida käsitletakse põhikohtuasjas, eirab ettevõtja

kaitseõigusi või tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet. Siinkohal tuleb nentida, et kuigi ebaõiglaseks peetava tingimuse kasutamise eest rahatrahvi määramine on kahtlemata vahend, mille eesmärk on lõpetada selliste tingimuste seadmine, peab see vahend siiski olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega. Seega peavad liikmesriigid tagama kõigile ettevõtjatele, kes leiavad, et neile määratud rahatrahvi ei vasta liidu õiguse nimetatud üldpõhimõttele, võimaluse esitada selle rahatrahvi summa vaidlustamiseks edasikaebuse. Põhikohtuasjas tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kontrollida, kas Poola kõnealune siseriiklik süsteem näeb ettevõtja suhtes, kellele konkurentsi- ja tarbijakaitseamet on määranud rahatrahvi, ette õiguse esitada vastava rahatrahvi summa vaidlustamiseks edasikaebus, tuginedes proportsionaalsuse põhimõtte eiramisele. Arvestades kõiki eelnimetatud kaalutlusi tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ja artiklit 7 koostoides direktiivi 2009/22 artiklitega 1 ja 2 ning harta artikliga 47 tuleb tõlgendada nii, et nendega ei ole vastuolus see, kui lõpliku kohtuotsusega õigusvastaseks tunnistatud ja õigusvastaseks tunnistatud tüüptingimuste liikmesriigi registrisse kantud tüüptingimusega samaväärse sisuga tingimuse kasutamist ettevõtja poolt, kes ei olnud nimetatud registrisse kandmisega päädinud menetluse pool, loetakse õigusvastaseks tegevuseks, tingimusel – ja seda tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul –, et ettevõtjal on õigus tõhusale õiguskaitsele nii otsuse suhtes, milles sedastatakse, et võrreldavad tingimused on küsimuses, kas iga konkreetse asja vastavaid asjaolusid arvestades on need tingimused eelkõige tarbijaid kahjustavat mõju arvestades sisuliselt identsed, kui ka otsuse suhtes, milles vastavalt olukorrale määratakse kindlaks rahatrahvi summa.“

- 5 Oma 20. novembri 2015. aasta resolutsioonis sedastas Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus), et „sellise kohtuotsuse tõhususe mõju laiendamine, millega rahuldati hagi tüüplepingu sätte õigusvastaseks tunnistamiseks, vastab direktiivi 93/13 artikli 7 lõikest 1 tulenevale nõudele, et liikmesriigi tasandil vastuvõetud meetmed peavad olema asjakohased ja tõhusad. Kõnealuse kohtuotsuse täitmine kõigi huvides, aga konkreetse kostjaks oleva ettevõtja suhtes, on proportsionaalne, sest võimaldab säilitada tasakaalu vajaduse vahel tagada abstraktse kontrolli tõhusus ja vajaduse vahel austada õigust olla ära kuulatud kui õiguse õiglasele kohtulikule arutamisele põhielementi, mis tuleneb õigusest kohtumõistmisele. Nendes piirides selle kontrolli osana antud õiguskaitse jääb tõhusaks, sest selle eeliseid kostjaks oleva ettevõtja suhtes võivad kasutada kõik, kes soovivad viidata selle ettevõtja kasutatava ning konkurentsi- ja tarbijakaitsekohtu vaidlustatud tüüplepingu sätte õigusvastasusele.“
- 6 Ülaltoodud kontekstis saab eristada kahte kohtupraktika suunda, mis üksteist vastastikku välistavad. Esimese kohaselt tähendab õigusvastaste sätete registrisse kandmine ainult seda, et õigusvastasteks loetakse n-ö automaatselt ainult ettevõtja kasutatavad tüüplepingute sätted, mitte aga kõnealuse ettevõtja poolt konkreetsete tarbijatega sõlmitud lepingute sätted. Teise kohtupraktika suuna kohaselt aga loetakse õigusvastaste sätete registrisse kandmise tulemusena õigusvastasteks lepingutingimusteks kõigi kõnealuse ettevõtja poolt kõigi tarbijatega sõlmitud lepingute sätted, kui nende sätete sisu vastab õigusvastaste sätete registri kirje

sisule. Hinnates, kumb seisukoht on kooskõlas direktiiviga 93/13 (või vähemalt kumb täidab selle eesmärgi suuremal määral), leiab kohus, et direktiivi 93/13 artikli 7 lõige 2 ja artikkel 8 erinevalt selle direktiivi varasematest sätetest ei ole absoluutselt siduvad. Eelkõige ei ole liikmesriigid kohustatud algatama menetlusi direktiivi 93/13 artikli 7 lõikes 2 nimetatud tüüplepingute õigusvastaseks tunnistamiseks. Kui liikmesriik aga selliseid menetlusi algatab, ei saa nende kulg olla päris meelevaldne. Need menetlused peavad nimelt vastama nõuetele, mis on ette nähtud kõnealuse direktiivi ülejäänud sätetes, sh eelkõige artikli 7 lõikes 1, millele lisaks artikli 7 lõige 2 sõnaselgelt viitab. Veelgi enam, tüüplepingute õigusvastaseks tunnistamise menetlused ja sellises menetluses tehtud kohtuotsuste tagajärjed peavad olema kooskõlas tõhususe ja võrdväärsuse põhimõtetega.

- 7 Seega väidab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et direktiivi 93/13 artikli 7 lõigete 1 ja 2 ning tõhususe põhimõtte eesmärgi realiseerib kõige suuremal määral tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 479⁴³ selline tõlgendus, mille kohaselt tüüplepingu sätte õigusvastaste lepingutingimuste registrisse kandmise tulemusena tuleb kõik ettevõtja poolt tarbijatega sõlmitud lepingute sätted lugeda ebaõiglasteks lepingutingimusteks, ilma et iga kord oleks vaja eraldi analüüsida, kas konkreetne säte on vastuolus heausksuse nõudega ning toob endaga kaasa poolte lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse tarbija kahjuks. Seda seisukohta toetavad järgmised argumendid.
- 8 Esiteks, esitatud seisukoht on kooskõlas õiguskindluse põhimõttega ja direktiivi 93/13 artikli 7 lõikega 1, sest tarbija saab olla kindel, et võimaliku kohtuprotsessi korral loetakse tema lepingus sisalduv lepingutingimus, mille sisu on sarnane õigusvastaste lepingutingimuste registri kandega, ebaõiglaseks lepingutingimuseks. Loogilise arutluskäigu reeglid viitavad sellele, et kui tüüplepingu määratletud sisuga säte on ebaõiglane, siis on ebaõiglane ka iga samasisuline lepingusäte. Vastupidine seisukoht tähendaks, et kohtu otsus on tarbija seisukohast ettearvamatu ja seetõttu tähendaks tarbija poolt kohtumenetluse algatamine märkimisväärset riski. See omakorda võib heidutada paljusid tarbijaid oma õiguste taotlemisel, kuigi need õigused põhinevad direktiivi 93/13 sätetel. Teiseks, sellist direktiivi 93/13 tõlgendamist nõuab Poola kohtutes tarbijate osalusel toimuvate kohtuprotsesside tegelikkus, vastupidine tõlgendus aga võib viia olukorrani, kus tõhusa tarbijakaitse tagamine osutub võimatuks. Tulemusena on rikutud direktiivi 93/13 artikli 7 lõiget 1. Teisest küljest seisukoht, et kandmine õigusvastaste lepingutingimuste registrisse on laiendatud mõjuga, mille tulemuseks on kõigi samaväärse sisuga sätete ebaõiglaseks tunnistamine, on kooskõlas ülaltoodud õigusnormiga ja tõhususe põhimõttega, mis võimaldab liikmesriigi kohtul piirduda tõendamismenetluses dokumentide sisu analüüsimisega. Kohtu ülesandeks jääb vaid kindlaks teha, kas laenusaaaja oli tarbija ja kas lepingusätete üle räägiti eraldi läbi. Samas tähendab aga asjaolu, et lepingusäte on sõnastatud tüüplepingu sisuga ühtemoodi, seda, et see säte on koostatud varem, et tarbijal ei olnud seega selle sisule mingit mõju ja et seda esitleti tarbijale eelnevalt koostatud standardlepinguna, mistõttu ei olnud eraldi kokkuleppimine üleüldse võimalik (direktiivi 93/13 artikli 3 lõige 2). Selline menetlusviis jätab kohtu rolliks peamiselt lepingu ebaõiglaste tingimuste mõju

hindamise ning võimaldab tõhusalt läbi viia tarbija algatatud menetlusi, rakendades sellega tõhususe põhimõtet. Kolmandaks, konkurents- ja tarbijakaitsekohtu selliste otsuste laiendatud tõhusus, mille tulemuseks on tüüplepingu sätte kandmine õigusvastaste lepingutingimuste registrisse, on kooskõlas tõhususe põhimõttega. Tänu sellele on tarbijaõiguste praktiline rakendamine märkimisväärselt lihtsam. Samal ajal saavutatakse nn heidutav mõju, sest ettevõtja jaoks kaasnevad negatiivsed tagajärjed kõigi tarbijaga sõlmitud lepingutes sisalduvate õigusvastaste lepingutingimustega. Seega on negatiivsed tagajärjed ettevõtja jaoks seda karmimad, mida rohkem ta on sõlminud ebaõiglasi lepingutingimusi sisaldavaid lepinguid.

- 9 Mis puudutab **teist eelotsuse küsimust**, siis juhul, kui vastus esimesele küsimusel on eitav, tuleb kohtul analüüsida, kas eespool viidatud lepingutingimused on ebaõiglased. Võtmetähendusega on siis lepingu § 10 lõige 4, mis näeb ette, et laen makstakse tagasi Poola zlottides, aga kostjaks olev pank arvestab selle summa ümber Šveitsi frankideks oma müügikursi alusel. Liikmesriigi kohtud on tunnistanud analoogilised ja isegi identsed lepingusätted ebaõiglasteks. Leping, mille hagejad sõlmisid kostjaga, on aga pisut erineva ülesehitusega kui enamik Šveitsi frangiga indekseeritud laenulepinguid, mis tuleneb sellest, et reeglistiku § 24 lõige 1 (muudetud 1. juulil 2009) nägi ette võimaluse tasuda laenumakseid algusest peale Šveitsi frankides. Kostjaks oleva panga poolt 1. juulil 2009 reeglistikku tehtud muudatuste tagajärjel said kõik laenusaajad võimaluse tasuda laenumakseid otse välisvaluutas, aga ebaõiglasi lepingutingimusi käsitlevate õigusnormide kontekstis tuleks seda, kas lepingutingimus on ebaõiglane, hinnata lepingu sõlmimise hetke seisuga.
- 10 Võimalus tasuda välisvaluutaga indekseeritud laenu makseid otse selles valuutas on määrava tähendusega otsustamisel, kas lepingus sisalduvad konverteerimist käsitlevad tingimused (§ 10 lõige 4) on ebaõiglased. Lepingute puhul, mis võimaldavad tasuda laenumakseid Šveitsi frankides, saab laenusaaaja enne osta Šveitsi franke valuutavahetuskontorist ja tasuda laenumaksed iga kord just selles valuutas. Seega, kui see oleks laenusaaja tahe, saaks ta maksta kõik laenu osamaksed Šveitsi frankides ja pank ei saaks mõjutada tarbijate täidetava kohustuse suurust. Küsimus, kas laenulepingu § 10 lõiget 4 kohaldada, sõltub selles olukorras laenusaaja otsusest. Seetõttu kahtleb eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas ülaltoodud küsimus on oluline laenulepingu § 10 lõike 4 ebaõiglase olemuse üle otsustamisel. Liikmesriigi kohtute praktika ei ole selles küsimuses ühtne. Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) on leidnud, et sellise hüpoteeklaenu lepingu tingimused, mille puhul laenusumma saaks välja ja tagasi maksta – olenevalt tarbija tahtest – nii Šveitsi frankides kui ka Poola zlottides panga kursitabeli alusel, ei ole mingil juhul ebaõiglased. Laenu väljamaksmine ja selle tagasimaksmine Poola zlottides on tarbija enda otsus ning see ei saa muuta laenu olemust. Seega ei saa väita, et laenumaksete võtmine Šveitsi frankides täidaks tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 385¹ lõike 1 tingimusi ja põhjustaks vaidlustatud lepingutingimuse tühisust³. Teisest küljest on liikmesriigi

³ Vt Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) 9. oktoobri 2020. aasta otsus III KRS 99/18.

kohtupraktikas esindatud ka teine seisukoht, mille kohaselt ei kao lepingutingimuse ebaõiglane iseloom ainuüksi seetõttu, et tarbija otsustab seda mitte kasutada. Eelkõige ei saa tarbija valik kahe võimaluse vahel viia valikuni ebaõiglase ja õiglase võimaluse vahel. Konkurentsi- ja tarbijakaitsekohtu hinnangul on tegemist valikuga potentsiaalselt kallima, aga mugavama, ja odavama, aga tarbijalt rohkem aktiivsust nõudva võimaluse vahel. Kõik lepingu ja reeglistiku sätted peavad olema kooskõlas heade tavadega ega tohi rikkuda tarbija huvisid.⁴ Kõik variandid peavad olema kooskõlas tarbijakaitset käsitlevate õigusaktidega. Seisukoht, et ebaõiglane lepingutingimus on niisugune igal juhul – ka siis, kui tarbija saab selle kohaldamisest loobuda –, on kooskõlas direktiivi 93/13 eesmärgiga heidutada ettevõtjaid kasutamast ebaausaid lepingutingimusi. Vastupidine seisukoht võiks kallutada ettevõtjaid sõnastama lepinguid viisil, mis näeb ette võimaluse valida õiglase ja ebaõiglase lepingutingimuste vahel. Sellisel viisil lepinguid koostades saaksid ettevõtjad lihtsal viisil vabaneda vastutusest tarbija ees, viidates, et tarbijal oli võimalus valida lepingutingimused, mis on õiglased.

- 11 Nagu ülaltoodust tuleneb, ei lahenda ei liikmesriigi õigus ega liikmesriigi kohtute praktika esitatud probleemi ja seega on tekkinud vajadus pöörduda Euroopa Kohtu poole. Euroopa Kohtu senise praktika analüüs viib järeldusele, et Euroopa Kohus ei ole kõnealust probleemi veel analüüsinud. Siiski on Euroopa Kohus käsitlenud sarnaseid probleeme. Eelkõige väärib siinkohal tähelepanu 27. jaanuari 2021. aasta kohtuotsus, milles on märgitud, et „direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 1 on täpsustatud, et lepingutingimuse ebaõigluse hindamisel võetakse arvesse lepingu objektiks oleva kauba või teenuse laadi, kõiki lepingu sõlmimisega kaasnenud asjaolusid ning kõiki teisi kõnealuse või muu lepingu tingimusi, millest see leping sõltub. Sellest sättest ning samuti direktiivi artiklist 3 – nii nagu neid on tõlgendanud Euroopa Kohus – tuleneb, et lepingutingimuse ebaõiglust hinnatakse lepingu sõlmimise aja seisuga (vt selle kohta 9. juuli 2020. aasta kohtuotsus Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, punkt 48). Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on direktiivi artikli 4 lõikes 1 silmas peetud asjaolud nimelt kõik need asjaolud, millest kaupleja võis lepingu sõlmise ajal teadlik olla ning mis võisid mõjutada lepingu hilisemat täitmist, kuivõrd lepingutingimus võib tingida poolte lepinguliste õiguste ja kohustuste tasakaalustamatuse, mis saab ilmsiks alles lepingu täitmise käigus [...]. Niisiis ilmneb sellest kohtupraktikast, et direktiivi 93/13 kohaldamisel peab liikmesriigi kohus lepingutingimuse ebaõigluse hindamisel lähtuma ainult lepingu sõlmimise ajast ja hindama kõiki lepingu sõlmimisega kaasnenud asjaolusid silmas pidades, kas see tingimus ise tõi kaasa lepingupoolte õiguste ja kohustuste tasakaalustamatuse kaupleja kasuks. Kuigi selline hinnang võib arvesse võtta lepingu täitmist, ei või see mingil juhul sõltuda pärast lepingu sõlmimist aset leidnud sündmustest, mis on poolte tahtest sõltumatud. Seega, kuigi on vaieldamatu, et teatud juhtudel võib direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 mainitud tasakaalustamatus avalduda ainult lepingu täitmise

⁴ Vt Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus) 13. detsembri 2017. aasta otsus VII ACa 1036/17.

käigus, tuleb siiski kontrollida, kas lepingu tingimused sisaldasid sellise tasakaalustamatuse võimalust juba lepingu sõlmimise ajal ja seda ka juhul, kui see tasakaalustamatus saab avalduda ainult teatud asjaolude asetleidmise korral või kui teistsuguste asjaolude korral võiks see tingimus tarbijale isegi kasu tuua. Esiteks seaks vastupidine arutluskäik lepingutingimuse ebaõigluse kohta antava hinnangu sõltuvusse lepingu täitmist ümbritsevatest asjaoludest ja täitmist mõjutavate asjaolude võimalikust tulevasest muutumisest, mistõttu kauplejad saaksid täitmise asjaolude ja nende muutumisega spekulatsioonide ning lisada lepingusse potentsiaalselt ebaõiglase tingimuse, lootes, et teatud asjaolude korral ei loeta seda tingimust ebaõiglaseks. Teiseks tuleb meeles pidada, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 näeb ette, et ebaõiglased tingimused ei ole tarbijale siduvad ja neid tuleb seetõttu käsitada nii, nagu need ei oleks kunagi eksisteerinud. Kui aga hinnang lepingutingimuse ebaõiglusele saaks sõltuda lepingu sõlmimisest hilisemate ning poolte tahtest sõltumatute sündmuste asetleidmisest, saaks liikmesriigi kohus piirduda vaidlusaluse tingimuse kohaldamata jätmisega ainult sellistel ajavahemikel, mille puhul tuleb see tingimus ebaõiglaseks lugeda.“ Arvestades asjaolu, et tarbija võimalus valida, kumba kahest lepingusättest kohaldatakse, on just asjaolu, mis ilmneb pärast lepingu sõlmimist ja sõltub tarbija tahtest, ei hajuta viidatud kohtuotsus käesolevas eelotsuse küsimuses tõstatatud kahtlusi.

- 12 Mis puudutab **kolmandat eelotsuse küsimust**, siis tuleb rõhutada, et ettevõtjate (sh pankade) teavitamiskohustuse ja laenusaaajate valuutariskiga koormamise teemat on Euroopa Kohus analüüsinud näiteks kohtuotsuses RWE Vertrieb ja Käsler, kus Euroopa Kohus juhtis tähelepanu, et „nimelt on tarbijale ülimalt oluline, et enne lepingu sõlmimist on teda teavitatud lepingu tingimustest ja lepingu sõlmimise tagajärgedest. Eelkõige selle teabe alusel otsustab tarbija, kas ta soovib ennast siduda kaupleja poolt eelnevalt koostatud tingimustel“⁵.
- 13 Seejärel märkis Euroopa Kohus kohtuotsuses Andriciuc ja OTP Bank, et „tuleb esiteks laenusaaajat selgelt teavitada sellest, et kui ta kirjutab alla välisvaluutas sõlmitavale laenulepingule, võtab ta vahetuskursiriski, mida tal võib olla majanduslikult raske kanda juhul, kui langeb selle vääringu kurss, milles ta oma tulu saab. Teiseks peab teenuseosutaja, käesoleval juhul pank, selgitama vahetuskursi võimalikke muutusi ning välisvaluutas laenulepingu sõlmimisega seonduvaid riske eeskätt olukorras, kus laenusaaajast tarbija ei saa tulu selles valuutas. Seega peab liikmesriigi kohus kontrollima, kas teenuseosutaja on esitanud asjaomastele tarbijatele kogu asjaomase teabe, mis võimaldab neil hinnata sellise tingimuse majanduslikke tagajärgi oma finantskohustustele, nagu on kõne all põhikohtuasjas. Eelnevaga arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõiget 2 tuleb tõlgendada nii, et nõue, mille kohaselt lepingutingimus peab olema koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, tähendab, et krediitilepingute puhul peavad finantseerimisasutused esitama laenusaaajatele

⁵ Vt Euroopa Kohtu 21. märtsi 2013. aasta otsus RWE Vertrieb, C-92/11, punkt 44, ja 30. aprilli 2014. aasta otsus Käsler, C-26/13, punkt 70.

piisava teabe, et võimaldada neil teha ettevaatlikke ja teadlikke otsuseid. Sellega seoses tuleb täheldada, et see nõue eeldab, et tarbija mõistaks tingimust, mille kohaselt tuleb laen tagastada samas välisvaluutas, milles see anti, korraga nii vormilisest kui ka grammatilisest küljest, ning et ta saaks lisaks aru ka selle konkreetsest ulatusest selles mõttes, et keskmisel tarbijal, kes on piisavalt informeeritud ning mõistlikult tähelepanelik ja arukas, peab olema võimalik teada mitte üksnes seda, et välisvaluuta, milles laenuleping sõlmiti, võib kallineda või odavneda, vaid ka hinnata niisuguse tingimuse majanduslikke tagajärgi oma finantskohustustele – tagajärgi, mis võivad olla märkimisväärsed. Selles osas vajaliku kontrolli peab teostama liikmesriigi kohus⁶.

- 14 Lõpuks, kohtuasjas BNP Paribas Personal Finance leidis Euroopa Kohus, et „mis puudutab selliseid välisvaluutas nomineeritud laenulepinguid, nagu on kõne all põhikohtuasjades, siis tuleb esimesena märkida, et selle hinnangu andmisel on oluline kogu teave, mille müüja või teenuste osutaja on esitanud ja mille eesmärk on selgitada tarbijale valuutavahetusmehhanismi toimimist ja sellega seotud riski. Eriti olulisteks asjaoludeks on täpsustused, mis puudutavad laenusaaaja riske, mis tekivad tema asukoha liikmesriigis seadusliku maksevahendi olulise odavnemise ja välisriigi intressimäära tõusu korral. [...] Sellest tuleneb, et läbipaistvuse nõude järgimiseks ei pea müüja või teenuste osutaja esitatud teave võimaldama keskmisel tarbijal, kes on piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelik ja arukas, mitte ainult aru saada, et vahetuskursi muutumise tõttu võivad arvestusvaluuta ja maksevaluuta vahelise väärtuse kujunemisega kaasneda ebasoodsad tagajärjed tema finantskohustustele, vaid mõista ka välisvaluutas nomineeritud laenulepingu sõlmimisega talle tekkivat tegelikku riski lepingu kogu kestuse jooksul, juhul kui valuuta, milles ta teenib oma tulu, arvestusvaluuta suhtes oluliselt odavneb. Sellega seoses on oluline täpsustada, et sellised näitearvutused, nagu on esitatud põhikohtuasjades kõne all olevates teatud laenupakkumistes, võivad kujutada endast tarvilikku teavet, kui need põhinevad piisavatel ja täpsetel andmetel ja kui need sisaldavad tarbijale selgelt ja arusaadavalt edastatud objektiivseid hinnanguid. Ainult neil tingimustel saavad sellised näitearvutused võimaldada müüjal või teenuste osutajal juhtida tarbija tähelepanu asjaomaste lepingutingimuste potentsiaalselt tõsiste negatiivsete majanduslike tagajärgede ohule. Nagu mis tahes muu teave tarbija kohustuse ulatuse kohta, mille müüja või teenuste osutaja edastab, peavad arvudes väljendatud näitearvutused aitama tarbijal mõista vahetuskursi võimalike muutustega seotud riski tegelikku ulatust pikas perspektiivis ja seega välisvaluutas nomineeritud laenulepingu sõlmimisega kaasnevaid riske. Välisvaluutas nomineeritud laenulepingu puhul, millega tarbija võtab vahetuskursiriski, ei saa seega läbipaistvuse nõue olla täidetud, kui tarbijale esitatud teave, isegi kui see on väljendatud arvudes, põhineb oletusel, et arvestusvaluuta ja maksevaluuta suhe jääb kogu lepingu kehtivuse jooksul stabiilseks. See on nii eelkõige juhul, kui müüja või teenuste osutaja ei hoiatanud tarbijat majanduslikust kontekstist, mis

⁶ Vt Euroopa Kohtu 20. septembri 2017. aasta otsus Andriuciu, punktid 50–51, ja 20. septembri 2018. aasta otsus OTP Bank, C-51/17, punktid 74 ja 78.

võib mõjutada vahetuskursside muutumist, mistõttu tarbijal ei olnud võimalik konkreetselt aru saada, millised võivad olla välisvaluutas nomineeritud laenu saamisest tulenevad potentsiaalselt tõsised tagajärjed tema rahalisele olukorrale. Teisena kuulub käesoleva kohtuotsuse punktis 67 mainitud hinnangu andmisel asjakohaste tegurite hulka ka sõnastus, mida finantsasutus kasutab lepingueelsetes ja lepingulistest dokumentides. Eelkõige võib selliste terminite või selgituste puudumine, mis teavitaksid laenusaaajat sõnaselgelt välisvaluutas nomineeritud laenulepingutega seotud konkreetsete riskide olemasolust, kinnitada, et läbipaistvuse nõue, nagu see tuleneb eelkõige direktiivi 93/13 artikli 4 lõikest 2, ei ole täidetud⁷.

- 15 Pakkudes tarbijale välisvaluutaga seotud laenu, peab pank osana tarbijale tekkivatest valuutariskist teavitamise kohustusest esitama tarbijale vähemalt teabe selle kohta, kuidas on varem piisavalt pika perioodi jooksul kujunenud kodumaise valuuta vahetuskurss välisvaluuta suhtes, ning esitlema simulatsiooni, mis näitab, kuidas laenu osamaksete suurus ja laenuvõla suurus võivad muutuda kodumaise valuuta väärtuse vähenemise korral välisvaluuta suhtes. Lahendada tuleb küsimus, kas panga ülaltoodud teavitamiskohustus puudutab ka tarbijat, kellel on haridusest või erialasest kogemusest lähtudes selline teave juba olemas.
- 16 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul ei täitnud pank meeshageja suhtes oma teavitamiskohustust. Teistsuguses olukorras oli naishageja, kellel lepingu sõlmimise hetkel oli erialane kvalifikatsioon ja kostjaks olevas pangas töötamise kogemus. Naishageja tunnistas ka, et oli tuttav panga pakkumisega ja teadlik välisvaluutaga indekseeritud laenuga seonduvast kursiriskist. Seetõttu kavatseb eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks teha, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõige 1 ja artikli 4 lõige 1 nõuavad ettevõtjalt, et ta peaks tarbija teavitamisel lepingu olulistest omadustest võtma arvesse objektiivset tarbijamudelit või konkreetse isiku individuaalseid omadusi.
- 17 Vastus ülaltoodud küsimusele on oluline käesoleva kohtuasja lahendamiseks. Seisukoht, et ettevõtja on kohustatud esitama täieliku ja arusaadava teabe lepingu omaduste kohta (eelkõige lepingu sõlmimisega seotud riskide kohta) igale tarbijale, võib tähendada, et selgitused, mille pank andis mõlemale hagejale, ei olnud piisavad, mis tähendab, et nende mõlema puhul on lepingu sätted mitmetähenduslikud ja ebaõiglased. Samas seisukoht, et ettevõtjapoolse teavitamiskohustuse ulatus tuleb kohandada konkreetsele tarbijale, võib kaasa tuua hinnangu, et analüüsitavad lepingusätted olid arusaamatud ja ebaõiglased ainult teise hageja jaoks.
- 18 Mis puudutab viimast, **neljandat eelotsuse küsimust**, mis tuleneb justkui kolmandast küsimusest, siis seoses asjaoluga, et esimese hageja olukord (teadmiste ja kogemuste tase) on teise hageja omast parem, siis kaalub eelotsusetaotluse esitanud kohus lahendit, mille kohaselt lepingutingimused, mis

⁷ Vt Euroopa Kohtu 10. juuni 2021. aasta otsus BNP Paribas Personal Finance, C-776/19 ja C-782/19, punktid 69 ja 72–75.

puudutavad hagejate kursiriskiga koormamist ja võimaldavad pangal vahetuskursse vabalt määrata, olid ebaõiglasel ainult teise hageja, mitte esimese hageja suhtes. See tähendaks, et laenuleping on tühine ainult osas, mis puudutab teist hagejat (eeldusel, et neid lepingusätteid käsitletakse põhikohustusena ja nende väljajätmine muudab lepingu tühiseks). Selline lahendus on vastuvõetav nii liikmesriigi õiguse kui ka Poola kohtute praktika kohaselt. Tekib aga küsimus, kas selline lahendus on kooskõlas direktiiviga 93/13 (eelkõige selle artikli 6 lõikega 1 ja artikli 7 lõikega 1). Kirjeldatud lahendus, mis on kahtlemata kasulik teisele hagejale, paneks samas esimese hageja veel halvemasse olukorda kui siis, kui leping jääks tervikuna kehtima mõlema hageja suhtes (ehk hagejad kannaks panga eest ühist, solidaarset vastutust). Tulemusena jääks laenulepingust tulenevad kohustused tervikuna esimese hageja kanda. Nii tähendaks direktiivis 93/13 ette nähtud õiguste realiseerimine teise hageja poolt negatiivseid tagajärgi esimesele hagejale, mis omakorda rikuks direktiivi 93/13 sätteid.

- 19 Alternatiivne lahendus direktiivi 93/13 kohaselt võiks kohtu hinnangul olla asumine seisukohale, et lepingu saab tühiseks tunnistada kas kõigi tarbijate suhtes või ei saa seda üldse tühiseks tunnistada. See lahendus ei tundu aga olevat õige, sest see tähendaks, et ühe tarbija direktiivist 93/13 tulenevaid õigusi piirataks ainult seetõttu, et sama lepingu pooleks oleva teise tarbija õiguslik olukord on teistsugune. Sellisel juhul kaotaks tarbija, kelle suhtes lepingutingimused on ebaõiglasel, oma õigused ilma õigusliku aluseta direktiivi 93/13 kohaselt.
- 20 Kolmas võimalik lahendus põhineb Euroopa Liidu õigusega kooskõlas oleval tõlgendusel ja kujutab endast kompromissi. See viib lepingu tühiseks tunnistamiseni teise hageja suhtes, vähendades samal ajal kõigi lepingujärgsete kohustuste summat poole võrra. Tulemusena jäävad lepingu poolteks esimene hageja ja pank, teine hageja aga ei oleks kohustatud maksma mingeid laenumakseid, samas aga oleks tal õigus esitada nõue poolte seni makstud laenumaksete tagastamiseks. Ülaltoodud lahenduse kompromissiolemus seisneb selles, et teise hageja nõue rahuldatakse nii, et samal ajal ei halvene esimese hageja olukord. Tekib aga kahtlus, kas see lahendus on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1, kuivõrd see tähendaks kohtu sekkumist lepingu sisusse, mis ulatub kaugemale ebaõiglaste lepingutingimuste mitteeksisteerivaks tunnistamisest.
- 21 Neljanda lahenduse korral, mis on küll tarbijatele soodne, aga tekitab kahtlusi õiguskindluse põhimõtte kontekstis, toob lepingutingimuste ebaõiglus ainult ühe tarbija suhtes kaasa lepingu tühisuse tervikuna. See lahendus välistab ülalkirjeldatud kolme lahenduse probleemid. Sellisel juhul oleks kõigi tarbijate nõuded rahuldatud, kuivõrd tarbijad nõuavad üksmeelselt lepingu tühiseks tunnistamist, nõustudes sellest tulenevate tagajärgedega. Selle lahenduse kasutamine tähendaks, et eelotsusetaotluse esitanud kohus rahuldab kõik hagejate võimalikud nõuded tervikuna. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on see lahendus optimaalne ja tagab mõlemale hagejale direktiivist 93/13 tuleneva kaitse.

- 22 Ülaltoodud kontekstis teeb eelotsusetaotluse esitanud kohus ettepaneku vastata esimesele kolmele küsimusele jaatavalt. Neljandale küsimusele aga soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus vastata nii, et kui ilmneb, et lepingutingimus on ebaõiglane vähemalt ühe ettevõtjaga sõlmitud lepingu pooleks oleva tarbija suhtes, tuleb asuda seisukohale, et tingimus on ebaõiglane ka kõiki teisi lepingupooli puudutavas ulatuses, kui aga lepingut ei saa ilma selle lepingutingimusest edasi täita, põhjustab see lepingu tühisuse kõigi lepingupoolte suhtes.

TÖÖDOKUMENT